

Bewegingsonderwijs op cluster 4-scholen

Deze maand is uitgekomen Bewegingsonderwijs op cluster 4-scholen. Dit boek is een samenwerking van SLO met KVLO en Calo Windesheim. Cluster 4-scholen zijn scholen voor leerlingen met ernstige gedrags- of psychiatrische problemen. Het gaat vooral om ZMOK-scholen, maar daarnaast ook om scholen verbonden aan pedologische instituten en gesloten jeugdinstellingen. Op sommige van deze scholen zijn speciale klassen voor autistische leerlingen (ASS). Daarom is deze groep ook expliciet meegenomen in de uitwerking van dit boek.

Door: Marco van Berkel

Inleiding

Centraal staan de volgende vragen.

- Welke bewegingsactiviteiten kunnen goed aangeboden worden aan 13-jarige leerlingen op cluster 4-scholen?
- Wat zijn goede activiteiten voor heterogene ZMOK-klassen?
- Wat zijn geschikte activiteiten voor ASS-leerlingen?
- Hoe kan je de leerlingen begeleiden zodat ze beter gaan deelnemen aan de bewegingsactiviteiten?
- Hoe begeleid je de leerlingen op hun (problematische) gedrag?

Omdat op cluster 4-scholen leerlingen zitten met ernstige gedragsproblemen, heeft de begeleiding van het gedrag van de leerlingen een centrale plaats in het boek. Daarnaast gaat het natuurlijk over onderwijs in bewegen. Aan de begeleiding van het leren bewegen wordt dus ook veel aandacht besteed. De ondertitel van het boek is een opmerkelijke, namelijk: 'Begeleiden op leren bewegen en op gedrag'. Het lijkt of bewegen niet gezien wordt als gedrag, maar dat is niet de bedoeling. Deze ondertitel accentueert de opdracht aan leerkrachten om veel

aandacht aan de gedragsproblemen te besteden en samen met de collega's van de school hier werk van te maken.

In Bewegingsonderwijs op cluster 4-scholen zijn dertien leerlijnen uitgewerkt. Voor iedere leerlijn zijn twee activiteiten beschreven voor klassen met leerlingen van ongeveer 13 jaar. Er is steeds een activiteit voor een ZMOK-klas waarin verschillende leerlingen zitten met uiteenlopende gedragsproblemen, en een activiteit voor een ASS-klas met leerlingen met verschillende vormen van

	Zorg	Basis	Vervolg	Gevorderd
Van de kast in de minitramp springen	Stapt van kast af	Springt laag in vanaf kast	Springt in vanaf kast	Springt met een boog in vanaf kast
Uit de minitramp komen en de rotatie inzetten	Zet nauwelijks af en zet geen rotatie in	Zet af en zet rotatie vroeg in	Zet actief af en wacht even met inzetten van rotatie	Zet explosief af en zet rotatie laat in met actieve arondersteuning
Landen/rollen op de mat	Landt in knie- of hurkzit op mat en maakt daarna koprol voorover	Rolt met handenplaatsten op mat en landt tot zit	Draait na korte tip met handen vlak boven mat en landt tot hurkzit	Draait hoog en snel door lucht en landt stabiel tot stand op mat

Bewegingsonderwijs op cluster 4-scholen, pag. 66

autisme. Bewegen op muziek heeft een andere beschrijving gekregen.

Gedagsbeïnvloeding

De lessen bewegingsonderwijs zijn altijd in klassenverband en dus spelen interactieve aspecten altijd een rol. De leerlingen op cluster 4-scholen hebben per definitie moeite hiermee. Omdat de doelstelling van het vakgebied het beter leren deelnemen aan bewegingsactiviteiten is, heeft het een belangrijke plaats in de lessen. De leerkracht probeert aan de ene kant de arrangementen zo te maken dat gedragsproblemen niet heel snel naar voren komen. Aan de andere kant zorgt de leerkracht er ook voor dat als gedragsproblemen naar voren komen ze hanteerbaar worden en dat de leerlingen er wat van leren. In sommige gevallen zal de leerkracht zelfs bepaald gedrag oproepen om er aandacht aan te kunnen besteden. Het gaat om de volgende aspecten:

- het (met anderen) klaarzetten en opruimen van het arrangement
- het herstellen en aanpassen van het arrangement
- handelen volgens de regels
- indelen van groepen en teams
- verdelen en wisselen van taken en functies
- hulpverlening aan elkaar
- stimuleren en coachen van elkaar.

De leerlingen kunnen op deze gebieden veel leren en hebben hier allemaal op sommige punten meer moeite mee dan

leerlingen uit het reguliere onderwijs. In het leerproces kan het voorkomen dat de leerlingen op een zeker moment wel goed groepen en teams kunnen indelen en later niet meer. Dan is het ineens problematisch. Het is inherent aan het leerproces dat de stappen die gemaakt worden niet lineair gaan. Er kunnen altijd momenten van 'terugval' zijn. Dat geldt voor alle leerlingen, dus ook voor leerlingen in cluster 4. De leerkracht besteedt er echter voortdurend aandacht aan. Naast bovengenoemde aspecten zijn er gedragsaspecten die minder te maken hebben met de bewegingsactiviteiten. Iemand die snel boos wordt, of voortdurend aan het praten is over een onderwerp uit zijn eigen belangstelling wordt hierop ook door de leerkrachten begeleid. Dit is een taak voor de hele school en dus ook voor de leerkracht bewegingsonderwijs. Het gaat om leergebiedoverstijgende doelstellingen en daar levert de leerkracht bewegingsonderwijs ook een bijdrage aan. Op sommige punten zelfs een heel belangrijke bijdrage door de bijzondere setting in de gymzaal.

Deelnameniveaus

Na een uitgebreide beschrijving van arrangement, activiteit en de regels,

wordt aangegeven wat de leerlingen kunnen leren. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen wat de leerlingen kunnen leren als ze de activiteit eerst een paar keer doen, als ze de activiteit vaker doen en wat ze nog meer kunnen leren.

Bij die laatste groep leerdoelen gaat het om reguleringsdoelen in de activiteit. De niveaoverschillen tussen leerlingen zijn groot. Deze verschillen zijn beschreven voor de belangrijkste faseringen in de activiteit. Bij Rollen op verhoogd vlak zijn de deelnameniveaus: zie tabel boven.

De leerhulp die kan worden gegeven, is uitgesplitst naar leerhulp voor zorg en basis en leerhulp voor vervolg en gevorderd. Dit zijn de motorische aspecten >>

Contact:

m.vanberkel@slo.nl

Stoere Samantha	Samantha dringt graag voor en wil in het begin altijd vooraan staan. Als iemand voor haar niet snel genoeg op de kast klimt, geeft ze een duw of een por. Soms roept ze iemand als ze op de kast staat om naar haar te kijken en dan landt ze met een extra grote plof op de mat. Als ze zelf een por krijgt, wordt ze boos en begint hard te schelden of geeft een tik terug. Het springen kan ze redelijk goed. Ze springt omhoog vanaf de kast en komt daardoor hoog uit de minitramp. De eerste keer dat ze deze activiteit deed ging ze na een stuk of vijf sprongen al behoorlijk hoog. De volgende lessen wilde ze eigenlijk al in de eerste sprong zo beginnen. Ze is niet altijd goed geconcentreerd aan het werk. Zonder aandacht bij haar sprong leidt dat bij haar wel eens tot gevaarlijke situaties, omdat ze wel altijd hoog uit de minitramp komt. Als ze te langzaam draait, dreigt ze met haar hoofd op de mat te vallen. Als ze te weinig voorwaartse snelheid heeft, komt ze op de rand van de mat. Als ze veel voorwaartse snelheid heeft vanuit de minitramp, is het moeilijk om de rol te maken. Soms maakt ze ineens geen rol maar laat zich met een kreet op de mat ploffen. Ze vergeet vaak aan de achterkant van de mat eraf te gaan en neemt de kortste route door aan de zijkant van de mat te gaan. Op de terugweg vindt er een ontlading plaats door hard naar andere leerlingen te roepen en soms iemand te laten schrikken die net de sprong maakt. Ze vindt het bijna altijd een hele leuke, spannende activiteit, maar zal dit niet altijd zeggen.
Autistische Kevin	Kevin wacht lang af en sluit dan achteraan in de rij. Hij kijkt goed wie waar staat in de rij en als hij aan de beurt is doet hij het gegeven voorbeeld zo goed mogelijk na. Hij zegt dat hij niet gevangen hoeft te worden. Ook na meer beurten blijft hij op ongeveer dezelfde manier zijn rol maken. Na de rol gaat hij aan de achterkant van de mat af en volgt precies de aangegeven route terug om zijn plek weer in te nemen in de wachtrij. Doordat Samantha soms voordringt en Wesley zijn beurt laat lopen raakt hij in de war. Dan vindt Kevin de activiteit een stuk minder leuk. En als Samantha hem laat schrikken door onverwacht te schreeuwen is de lol er helemaal af.

Bewegingsonderwijs op cluster 4-scholen, pag. 67-68

Stoere Samantha	Dringt voor	<ul style="list-style-type: none"> - wachtbank naast de springsituatie; - één leerling per keer op de kast.
	Gaat via de zijkant van de mat	<ul style="list-style-type: none"> - teruglooproute nogmaals benoemen; - voeten op de grond tekenen voor teruglooproute; - achter mat een papier leggen waar leerlingen na iedere sprong een streepje achter hun naam zetten bij hoge of lage sprong.
	Schreeuwt naar medeleerlingen	<ul style="list-style-type: none"> - zachte muziek opzetten op achtergrond; - in andere groep plaatsen; - andere plaats in de rij geven.
	Duwt degene voor haar	<ul style="list-style-type: none"> - wachtbank naast de springsituatie; - één leerling per keer op de kast; - stoelen voor de wachtrij; - andere plaats in de rij geven.
Autistische Kevin	Vindt geen plek in de wachtrij	<ul style="list-style-type: none"> - volgorde structureren door nummering; - stoelen voor de wachtrij; - naam leerling noemen waar Kevin achter staat; - buddy kiezen die let op Kevin's plek.
	Wil niet gevangen worden	<ul style="list-style-type: none"> - leerling springt zelfstandig; - afhankelijk van de hoogte van de sprong uit de minitramp de opstelling verhogen of verlagen; - leerkracht tikt de leerling met één vinger aan tijdens hulpverlening en geeft compliment.
	Dreigt af te haken als de volgorde niet meer klopt	<ul style="list-style-type: none"> - toezicht houden op de afgesproken volgorde; - stoelen als wachtrij; - alle leerlingen in rij naar degene voor en achter zich laten kijken; - volgordeverantwoordelijke aanstellen; - rij nummeren.

Begeleiding ten aanzien van de reguleringsaspecten

van de activiteit, het leren bewegen uit de ondertitel van het boek.

Hoe nemen de leerlingen deel aan de activiteit?

De begeleiding van de andere aspecten is uitgewerkt door eerst een beschrijving te doen van drie leerlingen en daarna enkele aspecten uit dit gedrag naar voren te halen en aan te geven op welke manier de leerkracht hier mee om kan gaan. Uit Rollen op verhoogd vlak hiernaast een beschrijving van twee leerlingen met de daarbij horende leerhulp.

Bewegingsonderwijs op cluster 4-scholen is geschreven door Marco van Berkel, Saskia Biesterbosch, Kees Bertijn, Lieke Beverwijk, Debby Cornelissen, Jeroen Groeneveld, Marjolein Kelderman, Arnoud Kok, Pascal Ueberbach, Bernard van Vliet en Ellen Willemsen (zie foto). ◀

